

# **Nils Nielsen - Skånes första psykoterapeut**



## **Nils Nielsen – Skånes första psykoterapeut (30 sidor)**

*Av Sven Sjöqvist*

*Innan begreppet psykoterapi var etablerat bland allmänheten och långt före den psykoterapeutiska revolutionen briserat under början av 1970-talet, verkade läkaren och psykoanalytikern Nils Nielsen som Skånes första och enda psykoterapeut och psykoanalytiker under mer än ett decennium. I det följande ger jag en kort levnadsbeskrivning, där utgångspunkten är Nielsens yrkesliv.*

### **Inledning**

Läkaren Nils Nielsen levde och verkade mellan åren 1905 och 1990. Han var gift tre gånger och fick fem barn. Nils var under 1930- och 1940-talen känd för sitt upplysningsarbete inom sex- och samlevnad. Han var också med och startade såväl de svenska som danska psykoanalytiska sällskapen. Vid sidan om sin gärning som läkare och psykoanalytiker, skrev han huvudsakligen tre psykoanalytiska arbeten, ett flertal böcker om sexualupplysning och ett stort antal artiklar i olika ämnen (se litteraturförteckning i slutet).

Jag kommer i detta arbete bl.a. att diskutera bildandet av det svenska psykoanalytiska sällskapet, Nielsens upplysningsarbete inom sexual- och samlevnadsområdet, bildandet av det danska psykoanalytiska sällskapet och något om verksamheten som Skånes första psykoanalytiker. Endast i begränsad utsträckning kommer Nielsens familjesituation att beröras.

Syftet är att lyfta fram Nils Nielsen gärning som banbrytare inom Skånsk psykoterapi och psykoanalys. En person som var hårt arbetande, debattglad, i många avseenden en föregångsman, men också en person som drog sig undan sammanslutningar och verkade i ensamhet. En man som trots sin betydande insats i Skåne, utanför kretsen av äldre skånska psykoterapeuter, idag är närmast helt bortglömd.<sup>1</sup>

Mina källor har varit Nielsens egen opublicerade biografi, den omfattande skriftställningen i form av böcker, manus och publicerade artiklar, intervjuer med hans änka Gunda Nielsen och andra som kände honom.

---

<sup>1</sup> Jag har i titeln till detta arbete titulerat Nils Nielsen "psykoterapeut". Det var också den benämning som han använde, t.ex. i titeln till sitt opublicerade självbiografiska arbete "Hur jag blev psykoterapeut" (Nielsen, 1980).

## Barn- och ungdomstid

Nils Nielsen föddes i Uddevalla år 1905 och beskriver själv att han växte upp under "torftiga omständigheter" och att familjens egendom hade kunnat slumpas bort för en hundralapp (Nielsen, 1980:1). Familjens "fattigdom" var dock relativ. Nils var det enda barnet och föräldrarna hade tillräckliga ekonomiska möjligheter att satsa på hans skolutbildning. Nils fick därför möjlighet att studera vidare. Detta var en lönsam investering, för Nils var ett begåvat barn och lärde sig tidigt att läsa. Han var dock inte särskilt intresserad av skolan och beskriver den i sin självbiografi som en "pluggskola, där det enda roliga på lektionerna var att fuska (Nielsen, 1980:1)." Utanför skolan var han enligt sin egen beskrivning som barn är mest, men enligt änkan Gunda Nielsen, förkovrade han sig idogt på fritiden genom att läsa skönlitteratur, naturvetenskapliga böcker och veckotidningar.

Nils fick lungtuberkulos vid fyra års ålder och var fortsatt sjuklig under skolåren. Han fick därför tidvis hemundervisning. Gunda har berättat om ett tillfälle, då en lärare kom hem till honom, så satt Nils på sängkanten och hostade blod, alltmedan han fördjupade sig i en barnbok av Anatole France – på originalspråket. Det må vara som det vill med Nielsens kunskaper i franska, men i sin självbiografi berättar han att han under de sista två skolåren var sjuk under halva tiden och endast med nöd och näppe klarade sin studentexamen.

Modern Gerda var hemmafru. Hon tyckte om att läsa och var väl bevandrad i kulturella områden. Fadern Waldemar, som arbetade på sjön, blev i slutet av sin karriär övermaskinist och chef på en oceanångare. Familjen fick då lite bättre ställt. Man kan föreställa sig att faderns frånvaro under långa perioder gjorde Nils beroende av modern.

## Läkarstudier i Uppsala

Nils var intresserad av naturvetenskap och teknik, och hade velat bli tekniker eller ingenjör. Vid 18-års ålder kom han att läsa Freuds *Drömydning*, vilket påverkade hans intresseinriktning. Han hade då skaffat sig flickvän och det var flickvännens mor som föreslog att han skulle läsa vidare till läkare. Nils flyttade till Uppsala för att läsa medicin. Trots sina dåliga studentbetyg kom han att bedriva avancerade studier. Nielsen menar själv att han aldrig hade kommit in på utbildningen om han sökt den senare.

Utän några vare sig romantiska eller realistiska föreställningar om mitt blivande yrke kom jag alltså till Uppsala och började genast med ett studium, som kanske skulle ha tagit knäcken på nutidens studenter, ovana som de är

vid grundliga och ansträngande studier. Tack vare min trots allt förträffliga skola med minnesträning tog jag det hela som en lek, och så gjorde också mina kamrater. Andra terminen skulle vi läsa kemi, och det hade varit mitt huvudintresse under skoltiden. Kursen var alltså barnsligt enkel för mig, men det viktiga var att jag där träffade en äldre medicinare, som hade tänkt börja forska och ville ha mig med. Jag gjorde några råttförsök men gav mig sedan på ett dumdrigt försök att finna en ny analysmetod. Det måste ju misslyckas på grund av bristande kunskaper, och för övrigt visade sig hela projektet vara meningslöst. Jag fick också arbeta alldeles ensam hela tiden och stå för kostnaderna och jag samlade nyttiga erfarenheter. Det blev också ett s.k. papper eller "pek", som rent av fick läsas upp i läkarföreningen. Jag var inte alls stolt, för jag visste ju, att det var smörja, men det begrep troligen inte åhörarna (Nielsen, 1980:4-5).

Han blev medicine kandidat 1927 och medicine licentiat 1932. Nils beskriver att han ofta kände sig hjälplös som läkare inför de sjuka, då han ofta inte hade annat att erbjuda än magnecyl och vänligt bemötande.

### **Folkbildare i sex- och samlevnadsfrågor**

Under sin utbildning hade Nils kommit i kontakt med vänsterns samlingsplats Clarté och bl.a. träffat Karin Boye (1900-1941) som uppträdde med att läsa dikter.<sup>2</sup> Han lärde också känna Ernst Bányi (1910-1991), son till en nobelpristagare och med tiden själv professor. Ernst berättade att han planerade att ge ut en tidskrift för sexuell upplysning och att Ernst skulle bli ansvarig utgivare för tidskriften. Ernst hade själv satsat 500 kr i sparkapital, en betydande summa på den tiden, och var nu på jakt efter en redaktör. Han tillfrågade Nils om saken, eftersom man ville ha en läkare med i projektet och Nils tackade ja till uppdraget.

*Riksförbundet för sexuell upplysning* bildades 1933, och Nils fann där en livslång bundsförvant i Elise Ottesen-Jensen (1886-1973), mer känd som Ottar. RFSU startade också en sexualrådgivningsbyrå, där Nielsen tidvis kom att tjänstgöra. Nils beskriver Ottar "som en eldsjäl, något av ett helgon (Nielsen, 1980:12)." Hon hade utstrålning och ett brinnande engagemang.

Enligt Niensens beskrivning var kampen mot barnrikedomen det väsentliga i Ottars verksamhet. Hon delade ut preventivmedel, vilket på den tiden var straffbart, och agiterade för aborter. Nils beskrev att han blev medveten om att en del av orsakerna till impotens, frigiditet och andra sexuella

---

<sup>2</sup> Svenska Clartéförbundet bildades 1921 och är en socialistisk organisation vars huvudsakliga verksamhet går ut på att ge ut tidskriften *Clarté*. Utöver detta anordnar man seminarier och föreläsningar i olika ämnen som är aktuella inom vänstern. Clartéförbundet var under 1930-talet en viktig samlingsplats för socialistiska intellektuella och antifascister.

svårigheter, som minst halva Sveriges befolkning tycktes lida av, handlade om just ofrivillig barnrikedom och trångboddhet. Det var ofta inte något "fel" på individernas sexuella förmåga; det var snarare svårigheter som uppträdde i ett socialt sammanhang, där det sexuella samlivet innebar stora faror och risker. Nils beskriver att han under den tiden kom till insikt om betydelsen av ordet proletär, egendomslös. De verkliga proletärerna var de som inte hade annan egendom än barnen, och proletärerna fanns framförallt på landsbygden. Det var främst bland dessa som Ottar upplevde sig ha störst betydelse.

Nils flyttade till Stockholm och bosatte sig i en tvårumslägenhet tillsammans med sin första hustru. Paret fick också sina första barn under tiden i Stockholm på 1930-talet. Han arbetade som redaktör för *Populär tidskrift för sexuell upplysning* mellan 1932 och 1934. Socialmedicinaren Gunnar Inghe (1910-1977) fanns också med i redaktionen och tog senare över redaktörskapet.

Arbetet inom RFSU kom att göra Nielsen berömd och beryktad i hela landet. Han skrev flera artiklar och ett par böcker i ämnet, t.ex. *Sexualkunskap* (1936) och *Praktisk födelsekontroll* (1937).

### **Psykoanalysens förförelse**

Som tidigare nämnts kom Nielsen tidigt i kontakt med psykoanalytiska tankegångar. Redan under studietiden hade han umgåtts med ett par medicinare som bägge hade gått i psykoanalys; den ene hos Emanuel af Geijerstam (1867-1928) i Göteborg och den andre hos Ivan Bratt (1878-1956) i Alingsås. Diskussionerna med dessa studiekamrater väckte Nils intresse för psykoanalysen och han fördjupade sig ytterligare i Sigmund Freuds (1856-1939) verk, vilket han beskrev som en mycket inspirerande litteratur.

Det var inte bara som stilist som Freud imponerade på mig. Han öppnade en ny värld, som jag redan hade skymtat i *Drömtydning*, men som jag nu riskerade att bli uppslukad av. Att läsa Freud är nästan lika farligt som att läsa bibeln. [---] Min inställning var en blandning av hänförd beundran och skepsis, något som Freud själv inbjöd till. När det gällde fakta var jag tämligen reservationslös, jag kunde tänka som Freuds patienter ibland lär ha gjort efter avslutad behandling: "Det där har jag egentligen alltid vetat" (Nielsen, 1980:7-8).

Inställningen till Freud var i den Svenska psykiatriska och psykologiska litteraturen vid den här tiden dock så gott som hundraprocentigt avvisande. Freud nämndes enbart för att angripas och förlöjligas, ofta på ett osakligt, dumt och gement sätt. Läkaren Pehr Henrik Törngren (1908-1965), har

utförligt redovisat dessa angrepp på psykoanalysen i sin bok *Striden om Freud* (Törngren, 1936).

Nils Nielsen var med vid bildandet en psykoanalytisk förening i Stockholm, där han bl.a. föreläste för en inledningsvis liten skara intresserade. Ganska snart anslöt sig dock två läkare i Stockholm, vilka betecknade sig psykoanalytiker. Den ene var Gerard Odenrantz (1888-1967), som hade fått utbildning hos Wilhelm Stekel (1868-1940) i Wien. Den andre var Alfhild Tamm (1876-1959), som hade gått i utbildningsanalys hos Paul Federn (1871-1950), Helene Deutsch (1884-1982) och August Aichhorn (Bodin, 2000).<sup>3</sup> Alfhild Tamm hade alltså gått en godkänd psykoanalytisk utbildning, och var därmed en "riktig" psykoanalytiker. Alfhild Tamm var Sveriges första kvinnliga psykiater och psykoanalytiker (Bodin, 2000).

Nielsen berättar i sin självbiografiska text hur Alfhild Tamm vid ett tillfälle kom till en fullpackad föreläsningssal i Uppsala. Vid supén efteråt satt Nielsen bredvid dr. Tamm, som plötsligt frågade honom: "Nå, när tänker kandidaten gå i analys?"

Nielsen hade vid den här tiden fått två artiklar publicerade i Medicinska föreningens tidskrift, vilka inte var entydigt positiva till Freud: "Freud och Pavlov" (1929) och "Reaktionsanalys" (1930), vilka när han visade dem för sin professor Alfred Petrén (1867-1964), för övrigt renderade honom högsta betyget i psykiatrikursen. I dem försökte han integrera psykoanalysen och beteendeterapi. Nielsen framförde i dem uppfattningarna om att det fanns gemensamma nämnare mellan de båda synsätten, men också olikheter. Efter en del resonemang kommer han fram till följande slutsats: "Resultaten av de Pavlovska undersökningarna ha alltså lämnat det experimentella beviset för läran om bortträngningens betydelse, medan de å andra sidan ha kullkastat tesen om de sexuella konflikternas ubikvitet (Nielsen, 1929:316)." Han menade med andra ord att det fanns experimentella belegg för bortträngningen, men att det saknades stöd för att sexualiteten låg bakom varje konflikt.

Senare kom Nielsen att bli mer negativt inställd till beteendeterapi och jämförde den med dressyr (Nielsen, 1976b), men menade samtidigt att den hade en viss begränsad betydelse vid psykoterapeutiskt behandlingsarbete, "särskilt vid enklare fall av neuros och andra psykiska störningar" (Nielsen, 1980:10). Han använde, enligt sina analysander, som jag intervjuat, i viss

---

<sup>3</sup> Enligt Per Magnus Johansson (2003) hade Alfhild Tamm även analyserats av såväl Sigmund Freud som Wilhelm Stekel. Uppgifterna från Johansson och Bodin skiljer sig därvidlag åt. Klart är emellertid att Alfhild Tamm, som tidigare sysslat med foniatri, dvs. talrubbingar hos skolbarn, tidigt insåg att dessa hade psykologiska orsaker och därför valde att åka till Wien för att utbilda sig i psykoanalys.

utsträckning även själv beteendeterapeutiska tekniker i sitt psykoterapeutiska behandlingsarbete; och kan därmed sägas vara en tidig föregångare till den kognitiva beteendeterapi som senare kom att revolutionera psykoterapin.

Efter viss betänketid kom Nielsen att gå i psykoanalys hos Alfhild Tamm. Nielsen berättar att han gick hos henne sex dagar i veckan, men i gengäld ansåg Tamm att det kunde räcka med ett års psykoanalys. Nielsen framhåller att denna korta analys inte var tillräcklig för honom och att "de ödesdigra resultaten senare skulle bli uppenbara (Nielsen, 1980:10)." Vilka dessa var går Nielsen inte närmare in på, men framhåller: "jag är själv den förste att medge att jag borde hållit på längre (Nielsen, 1980:10)."<sup>4</sup>

Enligt Johansson (2003) går Nielsen även senare i utbildningsanalys hos Ludwig Jekels (1867-1954), vilken hade analyserats av Sigmund Freud. Kanske blev detta ett sätt att komplettera den upplevda bristen av egenanalys. Analysen hos Jekels gjorde också att det bara blev ett "analysled" mellan Freud och Nielsen.

Efter psykoanalysen hos Tamm bestämde sig Nils för att bli psykiater och psykoanalytiker. Han var tidigt inriktad på att bli privatpraktiserande, då han upplevde att detta var det enda realistiska alternativet för att försörja sig (Nielsen, 1980). Denna inriktning mot det självständiga arbetet som privatpraktiker kan också vara ett uttryck för Nielsens ovilja för slutna grupper och organisatoriska sammanhang, särskilt sådana där han inte var den självklare ledaren.

### **Bildandet av Svenska psykoanalytiska föreningen**

År 1931 finns Nils Nielsen med i den grupp av skandinaviska psykoanalytiker och psykoanalytiskt intresserade, som träffas för att överlägga om bildandet av en psykoanalytisk förening (Bodin, 2000:8). År 1934 skapas Finsk-Svenska Psykoanalytiska Föreningen (vilken 1944 byter namn till Svenska Psykoanalytiska Föreningen). Alfhild Tamm blev dess första ordförande och hon fungerade under en tid såväl som seminarieledare, läroanalytiker och handledare (Johansson, 2003:68).

Enligt Nielsen (1980) hade föreningen från början fem medlemmar. Förutom Nielsen och Tamm, fanns Anita Nathorst (1894-1941), Tora Sandström (1886-1949) och Pehr Henrik Törngren med i föreningen.

---

<sup>4</sup> Denna känsla av att han inte var tillräckligt utbildad och analyserad, kom under tiden i Köpenhamn att bli tydlig; särskilt när han möter psykoanalytiker med modern utbildning, vilka får honom att känna sig plågsamt underlägsen.

På ett fåtal patienter på RFSU rådgivningsbyrå kunde Nielsen använda psykoanalys. Även om han själv kunde se att många fall av sexuella svårigheter hade psykologiska orsaker, upplevde han att många "läkare och psykologer tycktes gå med stora skyggglappar, mörka glasögon och proppar i öronen för att slippa se verkligheten (Nielsen, 1980:15)."

Nielsen var vid den här tiden dock ödmjuk nog att inse sina begränsningar i terapeutiskt avseende och kämpade med upplevelsen av att han inte var tillräckligt mogen och livserfaren, för att bedriva psykoterapier på ett tillfredsställande sätt:

Jag tyckte att jag var en dålig analytiker, och det var jag naturligtvis också. Det skulle dröja ett bra tag, innan jag begrep, att man måste ha åldern inne och därmed erfarenheten. Men vad gör man under tiden? Måste man bara bluffa, utnyttja människors tid och pengar? [---] Man kan väl inte ha sina olyckliga patienter som försökspersoner, som forskningsobjekt (Nielsen, 1980:16).

Han såg Sigmund Freud som sin stora förebild och framhöll att Freud var odogmatisk; att han visade sig osäker och ibland radikalt ändrade sig: "Det har sagts att en stor vetenskapsman måste vara besatt av både stor skepsis och trovisshet, men om något dominerade hos Freud, så var det tvivlet (Nielsen, 1980:16)."

Freuds anhängare har Nils dock inte mycket till övers för och uppfattade dem som rigida, troende och dogmatiska (Nielsen, 1980). Enligt Gudrun Bodin tycktes denna uppfattning gjort att Nielsen sällan refererade till andra psykoanalytiska författare i sin psykoanalytiska skriftställning "... and he leaves the impression that he sees himself as a man [...] with a direct link to Freud. He renders himself more as 'Freud's son' than as a psychoanalyst among others in a growing psychoanalytic community (Bodin, 2000:14)."

Några år in på trettioalet i Stockholm upplevde Nielsen att han gjort bort sig i den Svenska psykoanalytiska föreningen; bl.a. genom att brista i sekretesshänseende, då han anförde ett dåligt maskerat patientfall under en föreläsning, något han också blev kritiserad för. (Kan det vara detta han syftar på när han framhöll att han behövt mer psykoanalys?) Nils ångrade detta djupt och bestämde sig för att inte upprepa misstaget. Nils upplever även att han blir ifrågasatt av sin läroanalytiker. Andra privata skäl gör också att Nils Nielsen därför bestämmer sig för att flytta till Göteborg.

Möjligheterna att bedriva psykoanalys i Göteborg är dock vid den här tiden dåliga och Nielsen bestämde sig för att en tid lämna den psykiatriska banan och vikariera som distriktsläkare. Nielsen tycks vid den här tiden mer ägna sig åt psykoanalysen som en hobby. Han trivdes bra i sin nya läkarroll och berättade i sin självbiografiska text att "... arbetstiden bara var ett par



timmar om dagen [och att...] fritiden räckte mer än väl till för att bedriva psykoterapi (Nielsen, 1980:18).”

Tiden i Göteborg, från 1935 fram till 1948, är inte lika dokumenterad som andra perioder av Nielsens liv, men det förefaller som den relativa friheten gjorde det möjligt för Nielsen att fördjupa och utveckla sitt författarskap. Resultatet av mödan visar sig vid slutet av 1940-talet, då en rad böcker och kortare skrifter publiceras. Några av böckerna är *Födelsekontroll* (1945), *Impotens* (1946), *ABC för ett lyckligt äktenskap* (1947) och *Sexualkunskap. Brev 1-3* (1949). Boken *Impotens* kom även ut i en tysk upplaga 1948. Det verkar också som han mer eller mindre bröt med kollegorna i Stockholm och verkade som psykoanalytiker på egen hand. I sin självbiografiska text framhåller han att ”... samarbetet med [kollegorna] hade gett mig stora besvikelser (Nielsen, 1980:33).”



### **ABC för ett lyckligt äktenskap**

Boken *ABC för ett lyckligt äktenskap* publicerades 1947 och vände sig till allmänheten. Den fick stor spridning och etablerade Nils Nielsens ställning som auktoritet i samlevnadsfrågor.

Boken är ett för sin tid, modernt verk, där Nielsens öppna inställning fortfarande har vissa poänger, men där dess odogmatiska råd kom att röna en del kritik och motstånd. Trots att Nielsen tidigare författat skrifter på uppdrag av Kungliga Medicinalstyrelsen och sålunda ansågs som en auktoritet på sitt område, kunde han alltså samtidigt uppfattas som kontroversiell, särskilt när det gällde uppfattningar i preventivmedels- och abortfrågan. Enligt änkan Gunda var han periodvis hotad av fängelsestraff för sina uppfattningar. Detta gäller fr.a. under 1930-talet. Det var ju som tidigare nämndes, då fortfarande olagligt att använda preventivmedel.

Boken inleds med en utförlig redogörelse för biologiska och fysiologiska aspekter på den sexuella samvaron, men Nils fördjupar sig i den senare delen i samlivets psykologiska och sociala villkor.

När det gäller de relationella och känslomässiga aspekterna av samlivet inleder Nielsen i förälskelsens och partnervalets stadier och övergår sedan i utvecklingsprocessen i parrelationen under senare faser av äktenskapet; när paret skaffar barn och går in i sina respektive yrkesroller och förhoppningsvis åldras tillsammans.

Han framhåller hur omedvetna psykologiska faktorer har stor inverkan vid partnervalet och att det kan vara av vikt att försöka bli medvetna om dessa, för att inte göra alltför stora misstag när man väljer kärleks- och livspartner. Detta är enligt Nils ofta mycket svårt att lyckas med under förälskelsefasen, men är icke desto mindre viktigt. Det handlar ju om att ta reda på om den partner och relation man har, kan fungera under ett helt liv.

Med tanke på att Nielsen jobbade med psykoterapi framstår en del av hans tankegångar i *ABC för ett lyckligt äktenskap* förvånansvärt pessimistiska:

En vuxen människa har i själva verket inte så stora möjligheter att avsevärt förändra sin karaktär. Den som är lat, lögnaktig och opålitlig vid tjugo års ålder, kommer troligen alltid att vara det och framför allt, den, som en gång börjat missbruka sprit, brukar sällan frångå denna vana (Nielsen, 1947:17).

Nils rekommenderar en längre provotid, där paret bör undersöka hur det sexuella samlivet fungerar, men också lära känna varandra genom att bo tillsammans och utforska hur de kan hantera vardagslivet tillsammans. Råd som ansågs tämligen kontroversiellt vid en tid där äktenskapet värderades som närmast okränkbart, men som idag är självklara.

Han beskriver samlivet som komplext och framhåller att det inte finns enkla svar på hur man ska leva bra tillsammans, t.ex. när det gäller frågan om otrohet:

Trohetsproblemet kan ingalunda lösas efter en mall, och [...] otrohet bör visst inte alltid betraktas som en synd. Ett strängt fördömande av alla trohetsbrott

är enligt min mening varken moraliskt motiverat eller förnuftigt, men man har heller ingen anledning att ta lättvindigt på saken. (Nielsen, 1947:172).

Något kategorisk, men också långt före sin tid, framhöll Nielsen det självklara i att både man och hustru måste dela på hushållsarbetet: "Om var och en av makarna arbetar ute åtta timmar om dagen, så är det inte mer än rätt, att bägge två också delar upp hushållsarbetet (Nielsen, 1947:144)."

Nielsen framhåller bristen på professionell psykoterapeutisk hjälp i samhället; en situation som uppenbarligen är helt annorlunda idag: "Varför finns det inte en kår av professionella äktenskapsrådgivare, biktfäder och biktmödrar med erfarenhet och omdöme och framför allt förmåga att lyssna? (Nielsen, 1947:159)." Ett tema som Nielsen kom att återkomma till i flera senare arbeten (Nielsen, 1952b; 1952c; 1954a, 1954c), men som han även kommer att beklaga, när den psykoterapeutiska revolutionen bryter igenom på allvar och samhället bestämmer sig för att massutbilda just de behandlare som han tidigare efterfrågat (Nielsen, 1976a; 1976b). I dessa senare verk är tonen alltså en annan och han värjer sig för dessa, som han beskrev som halvutbildade, "en yrkeskår av medicinsk men huvudsakligen paramedicinsk personal, vars primära uppgift inte kommer att vara att bota sjuka utan att lägga sig i folks privata angelägenheter från vaggan till graven (Nielsen, 1976a:61)".

### **Grundandet av den psykoanalytiska föreningen i Köpenhamn**

År 1948 träffade Nils Gunda Holmberg, vilken kom att bli hans tredje och sista hustru. Gunda, som utbildat sig till talpedagog, var femton år yngre än Nils och hade gått i analys långt innan hon träffade honom. Paret gifte sig i Köpenhamn 1950. Att Nils vid den här tiden kom att bosätta sig i Köpenhamn hänger på ett intressant sätt ihop med den danska psykoanalysens brokiga historia, där Nielsen kom att bli en av det danska psykoanalytiska sällskapets grundare.

Situationen för psykoanalysen i Danmark var vid den här tiden besvärlig (Jensen & Paikin, 1980, Bodin, 2004; Olsen, 2009). Psykoanalysen hade inte fått något samhälleligt stöd eller finansiering (Enckell, 2004), men framförallt hade det växt fram grupperingar av fristående individer som kallade sig psykoanalytiker, men som saknade en godkänd utbildning (Hjort, 1989). Man hade visserligen försökt importera, av *International*

*Psychoanalytical Association* (IPA), godkända utbildningsanalytiker, men dessa hade, av olika skäl, inte kunnat verka i Danmark.<sup>5</sup>

Ett par psykiater vid *Kommunehospitalet* i Köpenhamn, bl.a. överläkaren Paul Reiter och Geert Jørgensen (1898-1977) sökte råda bot på situationen genom att skicka iväg tre kollegor för att gå i, av IPA godkänd, psykoanalytisk utbildning utomlands. Men detta drog ut på tiden och eftersom man ville påskynda processen, reste man 1948 till Göteborg för att söka upp Nielsen. Han hade ju varit med om att starta upp den Svenska psykoanalytiska föreningen och var kanske villig att hjälpa danskarna.<sup>6</sup>

Nielsen erbjöds en läkartjänst på *Kommunehospitalet*, där han inledningsvis skulle behandla patienter, men denna tjänst omvandlades ganska snart till en utbildningstjänst, där han under några år kom att verka som utbildningsanalytiker för en grupp om åtta till tolv psykiatriker och psykologer. I denna utbildning ingick också seminarier och föreläsningar, som Nielsen höll hemmet. Nielsen arbetade mycket hårt med detta projekt och beskriver att det tog på ”... krafter och hälsa att vara så ambitiös. Genom att dessutom ståndaktigt negligera varje banal infektion lyckades jag med tiden bli ordentligt sjuk (Nielsen, 1980:33).”

År 1951 anslöt sig Thorkild Vanggaard (1910-1998), som utbildats i USA och året efter Erik Bjerg Hansen (1918-1971), som fått sin psykoanalytiska utbildning i Wien. Denna tillströmning av kompetens ledde till att *Dansk Psykoanalytisk Selskab* kom att accepteras som ”study group” i IPA vid den psykoanalytiska kongressen i London 1953 och som fullfärdig medlem vid den psykoanalytiska kongressen i Paris 1957 (Jensen & Paikin, 1980:112).

Nielsen kom under sin femåriga tid i Köpenhamn dock också att orsaka en del rabalder, bl.a. genom en aggressiv debatt i tidskrifter, där han dels påtalade den bristande psykoanalytiska kompetensen (vilken han var satt att åtgärda), dels ägnade sig åt påhopp på sina psykoanalytiska kollegor

---

<sup>5</sup> År 1933 höll Wilhelm Reich ett föredrag i Köpenhamn om psykoanalys och IPA tillfrågades som Reich kunde kvarstanna i Danmark som utbildningsanalytiker. Reich hade dock av politiska skäl fallit i onåd hos IPA och istället skickades ungraren Jenö Hárnek från det psykoanalytiska institutet i Berlin till Köpenhamn. Olyckligtvis fick detta en närmast katastrofala följd, då Hárnek mitt under en offentlig föreläsning drabbades av en akut psykos och fick läggas in på en psykiatrisk klinik (Olsen, 2012). Det kom därför att dröja ända till 1949 innan en av IPA-godkänd analytiker kom till Köpenhamn. Nämligen Nils Nielsen.

<sup>6</sup> Nils Nielsen anför ytterligare ett, närmast otroligt skäl, till att han blev tillfrågad. Enligt Nielsen hade Paul Reiter blivit ovän med en av dessa psykiatriker, som fortfarande befann sig utomlands och under utbildning, och för att behålla makten över den psykoanalytiska föreningen ”... hade alltså denne Reiter kommit på den goda idén att spela ut mig som joker och därmed tillförsäkra sig inflytandet (Nielsen, 1980:33).”

samt på psykologer och psykiatriker i allmänhet, vilka kände sig sårade av hans angrepp (Nielsen, 1952b; 1952c; 1954c). Niensens argumentationsstil i detta sammanhang innehöll ofta generaliserade påståenden, utan konkreta hänvisningar och referenser, av typen: "Jeg har desværre set psykiatere og psykologer, der har studeret eller praktiseret, skønt de i egentligste forstand selv var sindssyge (Nielsen, 1954c)."

Uttalanden av detta slag i Dansk dagspress skulle, utifrån de danska psykoanalytikernas synvinkel, kunna betraktas som att de riskerade skada allmänhetens förtroende för den legitimitet som man försökte bygga upp kring psykoanalysen. Med andra ord: Om danskarna så länge kämpat för att öka allmänhetens tilltro till psykoanalytisk behandling kan man dra slutsatsen att det inte var särskilt klokt att antyda att även dessa nyutbildade psykoanalytiker var galna – vem vågar då låta sig analyseras? Bodin (2004) har beskrivit det som att Nielsen, inte var tillräckligt lyhörd för det danska debattklimatet; den debattstil som Nielsen tidigare använt i Sverige gjorde att han fick många emot sig.

Om man ser till sammanhanget är det dock rimligt att anta att Nielsen inte upplevde att han fick den bekräftelse av sina kollegor, som han tyckte sig vara förtjänt av och han var vid publicerandet av inlägget på väg att lämna Danmark, för att tillträda en professur i psykoanalys vid ett universitet i Brasilien. Man kan föreställa sig att han kanske ansåg sig ha råd svartmåla sina kollegor – nu när han ändå hals över huvud avsåg att lämna Skandinavien. Erbjudandet om professuren gjorde att han inte var lika beroende av goda relationer till sina danska kollegor.<sup>7</sup>

## **I Exil på Madeira**

Bakgrunden till erbjudandet om att arbeta i Brasilien var att Nielsen hållit en uppskattad föreläsning vid den psykoanalytiska kongressen i London 1953 under rubriken "The dynamics of training analysis" (Nielsen, 1954b). I föreläsningen adresserades frågan om utbildningsanalysens betydelse och urvalet av analysander.

Enligt Nielsen var urvalet av framtida kandidater till psykoanalytiker långt viktigare än den psykoanalytiska utbildningen (Bodin, 2000:10). Enligt Nielsen var det mindre viktigt att hitta människor med tillräcklig teoretisk

---

<sup>7</sup> Gudrun Bodin har i en personlig kommunikation 2012 anfört att det dessutom fanns en rivalitet mellan Nils Nielsen och det danska psykoanalytiska sällskapets ordförande Thorkil Vanggaard. Nielsen ansågs av Vanggaard mer eller mindre vara en "bluff", en analytiker med en omodern och föråldrad psykoanalytisk erfarenhet och kunskap.

och formell kompetens, än att hitta tillräckligt skickliga "hantverkare". Nielsen tyckte sig nämligen ha lagt märke till, att många blivande analytiker mer tycktes drivas av karriärsträvan, än av ett genuint behov av att tillägna sig ett "psykoanalytiskt hantverk". Nielsen menade att för att tillägna sig läroanalysen på ett fruktbart sätt, måste man utgå från det egna lidandet och egna psykiska svårigheter. Utan dessa motiv kunde man inte tillägna sig läroanalysen och därmed i förlängningen inte heller bli en bra analytiker.

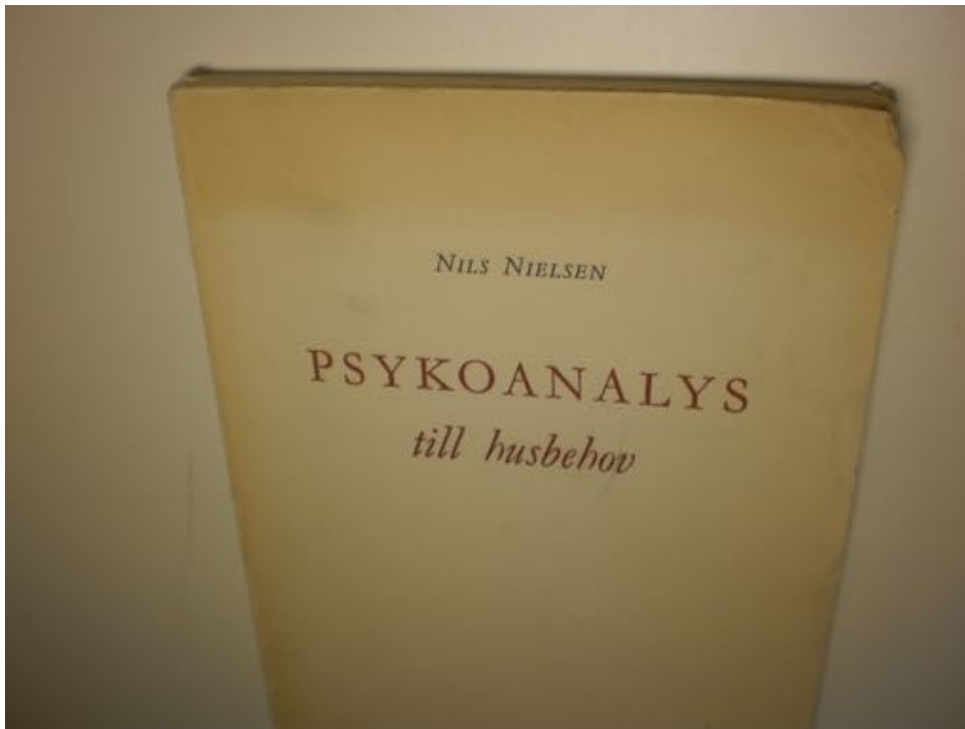
Uppsatsen består av tre sidor och saknar referenser till aktuell psykoanalytisk litteratur. Nielsen (1954b) fördjupar sig inte heller i ämnet eller diskuterar implikationer av detta. Gudrun Bodin (2000:11) menar att Nielsen kan ha varit upptagen med den danska situationen och att han upplevde att många av de man analyserade, hade den egna karriären som främsta drivkraft. I sin självbiografiska text pekar han särskilt ut sin efterträdare i den psykoanalytiska föreningen i Danmark, Thorkil Vanggaard: "Felet med honom visade sig tyvärr vara att hans ambition huvudsakligen gick ut på att bli överläkare och professor, och att psykoanalysen blev en bisyssla (Nielsen, 1980:34)."

Uppenbart är emellertid att Nielsen genom detta arbete adresserade en fråga som inte diskuterats särskilt mycket. Efter hans presentation och publikation kom frågan om urvalet av analysander upp på dagordningen (Bodin, 2000). Man skulle lite tillspetsat kunna säga att genom sin förmåga att tänka i nya kreativa banor, kom Nielsen därmed att gå i bräschen för nya områden av psykoanalytikerutbildningen och att detta i sin tur ledde vidare till att Nielsen tillfrågades om den tilltänkta professuren. Samtidigt önskade man att Nielsen även skulle bidra med att göra ett liknande arbete som han gjort i Danmark. Efter lång tvekan tackade Nielsen ja till erbjudandet om professuren. Det var med stor vanda och uppoffring som paret Nielsen gjorde sig av med sitt bohag och sina ägodelar och bestämde sig för att flytta till en ny världsdel.

För att förberedde sig för den kommande uppgiften bestämde sig Gunda och Nils Nielsen att åka till Madeira, för att under en tre månader lång vistelse lära sig portugisiska, vilket var ett nödvändigt krav för att klara den kommande vistelsen i Brasilien och undervisningen av de blivande Sydamerikanska psykoanalytikerna. De fem krävande åren i Köpenhamn och Nils negligering av sin hälsa hade dock satt sina spår och han drabbades därför av en svår hjärtsäcksinflammation och paret Nielsen blev därför kvar i Madeira under ett helt år, för att Nils skulle få möjlighet att återhämta sig. Gunda har berättat att Nils var nära att dö under vistelsen i

Madeira och att man var beroende av ett "hydroplan från London, som en gång i veckan stannade för att leverera Sulfa".<sup>8</sup>

Redan i Danmark och även under konvalescenstiden på Madeira hade Nielsen påbörjat ett manus som 1954 kom att publiceras under namnet *Psykoanalys till husbehov*. Även om Nielsen alltså planerade ett liv i Brasilien förberedda han samtidigt marken för ett återinträde i Sverige genom att skriva en populärvetenskaplig bok, vilken riktade sig till allmänheten.



### **Psykoanalys till husbehov**

I boken *Psykoanalys till husbehov* vände sig Nils Nielsen till mannen på gatan. Han gjorde det på ett lättfattligt sätt och i en språkdräkt som alla förstod. Nielsen rör sig i boken från filosofiska diskussioner om determinism och fri vilja, över frågan om psykologins vetenskapliga ställning, till behovet av psykoterapi och vidare till en relativt utförlig

---

<sup>8</sup> Detta är en bland de, enligt mitt tycke, märkligaste episoderna i Nils Nielsens liv. Hur kunde de göra sig av med allt bohag, bryta kontakten med barnen och deras familjer, och i synnerhet tro att de skulle kunna lära sig att tala portugisiska på tre månader? Inte konstigt att "sjukdomen" kom att fylla en "legitimerande" funktion. För projektet skulle i realiteten sannolikt inte ha varit möjligt att genomföra. "Sjukdomen" kom istället att fungera som en legitim anledning att avsäga sig uppdraget i Brasilien och återvända till Skandinavien. För att slutligen slå sig ned i Malmö och därmed bli det som Nils Nielsen var bäst på: Att vara pionjär. När "sjukdomen" väl spelat ut sin roll kunde också Nielsen tillfriskna och fungera som läkare i ytterligare fyra decennier.

introduktion av Sigmund Freuds psykoanalys. Han förklarar centrala psykoanalytiska begrepp som det omedvetna, driftsläran, drömmens betydelse, motstånd och försvar. Boken innehåller även synpunkter och tankegångar om psykoterapins ställning och betydelse i samhället.

I boken framhåller Nielsen psykologins avgörande betydelse för förståelsen av människan. I det sammanhanget framstår läkaren Nielsen närmast jämförbar med dagens psykologiska rådgivare.

Man bör därvidlag tänka på att vid 1950-talets mitt befann sig den kliniska psykologin två decennier från den "psykologexplosion", som kom att etablera psykologyrket i samhället. De "psykologer" som kunde fungera som psykologer vid den här tiden, var följaktligen inte psykologer utan läkare, såsom Nils Nielsen.<sup>9</sup>

Med tanke på den debatt som rasade i Läkartidningen för en tid sedan är det intressant att notera att Nielsen, redan på 1950-talet, framhöll vikten av att skilja på psykologi och fysiologi:

Framstående professorer tröttnar inte på att framhålla, att psykologi och psykiatri bör vara detsamma som hjärnfysiologi. Att detta är en villfarelse behöver man väl inte spilla många ord på att bevisa. Det måste alltid finnas plats för en psykologi, som huvudsakligen sysslar med de erfarenheter, som vinnes genom introspektion, dvs. iakttagelse av det egna medvetandet (Nielsen, 1954a:18-19).

Två decennier innan den psykoterapeutiska revolutionen briserade på 1970-talet, var Nielsen allvarligt bekymrad över den skriande bristen på psykoterapeuter i samhället:

All utbildning i psykiatri, psykoterapi och psykologi befinner sig hos oss i lägervall. En och annan enskild har tagit behjärtansvärda initiativ, men myndigheterna sover. Allmänheten anar ganska bra, hur illa det står till, men att väcka riksdagsmännen tycks vara ogörligt. Därför måste vi nöja oss med en officiell psykisk hälso- och sjukvård av tredje eller fjärde klass, allt medan kvacksalvarna vädrar gyllne tider (Nielsen, 1954a:104).

Nielsen är i boken även bekymrad över bristen på psykologi i läkarutbildningen, över den torftiga utbildningen för de akademiska psykologerna (som vid den här tiden i stort sett var ett fackämne för akademiska testpsykologer). Han är dock mån om att betona att bara en analytiker med rätt utbildning får bedriva psykoanalys, men är öppen för att t.ex. sjuksköterskor skulle kunna vidareutbildas till alldeles utmärkta

---

<sup>9</sup> Sveriges psykologförbund bildades 1955 och det fanns vid den här tiden inte den typ av kliniska psykologer som vi i idag vanligtvis förknippar med yrket.



psykoterapeuter. Något som också kom att förverkligas med införandet av den statliga psykoterapiutbildningen tre decennier senare.

I *Psykoanalys till husbehov* återkommer han till det danska problemet med självlärda analytiker, ett ämne som han som tidigare beskrivits diskuterat i Dansk dagspress:

I Danmark finns det en hel här av gränslöst inkompetenta, framfusiga och skrämiga "analytiker", som inte har annan utbildning än att de några månader "gått i analys" hos en stallbroder men ändå återfinnes t.ex. i telefonkatalogen under rubriken "Psykoanalytiker"! En av dem, en f.d. mejerist, leder t.o.m. ett stort utbildningsinstitut, dit han lockar många svaga själar med utsikten till en billig undervisning. Eleverna kommer sedan ut i offentliga tjänster och trasslar till både sina egna och andras liv på det befängdaste (Nielsen, 1954a:102)

Han syftar här på P.C. Petersen (1889-1976) som han fört en rasande debatt med under början av 1950-talet (Hjort, 1989).

### **Praktiken i Malmö från 1955**

Den hjärtsäcksinflammation som Nils drabbats av blev långvarig och besvärlig, och resulterade till sist i att Nielsen fick tacka nej till uppdraget från Brasilien. Gunda och Nils bestämde sig därför att slå sig ned i Malmö. Nils var konvalescent sammanlagt två år och paret levde under den perioden på Nils sjukpenning om åttio kronor om dagen.

Nielsen uppfattade det som att han fick ett kyligt mottagande av psykiatriker och psykologer i Skåne och hade inledningsvis svårt att etablera en läkarpraktik. Han bestämde sig därför att för en tid att skriva recensioner och kulturartiklar i *Sydsvenska Dagbladet* (Nielsen, 1957a; 1957b; 1958; 1959), parallellt med att han i långsam takt byggde upp sin praktik. Genom att på det viset göra sig ett namn i kultursammanhang, skulle man kunna tänka sig att han därmed kunde locka till sig en del potentiella analysander.

Under hela sitt yrkesverksamma liv var Nils intresserad av kultur, litteratur, konst och andliga frågor. Han var särskilt intresserad av att reflektera över sambandet mellan psykoanalys och olika samhälls- och kulturföreteelser. Att han kom att bli medarbetare i kulturredaktionen på *Sydsvenska Dagbladet* låg i linje med hans tidigare ambitioner från tiden i Göteborg, där Nielsen redan under fyrtiotalet hade skrivit tidskriftsartiklar i kulturella ämnen och recenserat böcker för olika dagstidningar. Under tiden i Göteborg recenserade han bl.a. Birgit Langes bok *Vårt gemensamma väl* (Nielsen, 1940a), Ivan Bratts bok om krigets psykologi (Nielsen, 1940b) och

han hade även diskuterat befolkningsfrågan (Nielsen, 1941). Kontakt med dagspressen hade han, som tidigare nämnts, även under tiden i Danmark. I en artikel i *Politiken* framhåller han sin upprördhet när det framkommer att författaren Stig Dagerman, som tagit sitt liv i november 1954, vid ett par tillfällen sökt psykiatrisk hjälp. Nielsen uppfattade det som att Dagerman behandlades på ett okänsligt sätt av dåtidens psykiatri:

I sin nød havde han søgt hjælp hos en psykiater, der ikke vidste bedre raad end at sende en højspændt elektrisk strøm igennem denne vidunderlige og komplicerede hjerne. Fatter De, hvad dette betyder? Hvilken respektløshed, hvilken mangel paa ansvar over for det livets under, *en kunstner* er! En pygmæ, der vil hjælpe en lidende halvgud vet at slaa ham oven i hovedet med en kølle! (Nielsen, 1954c, förf. kurs.)

När Nils Nielsen år 1955 öppnar sin mottagning i Rörsjö i Malmö, kom han att bli Skånes första privatpraktiserande psykoterapeut. Han förblev ensam på plan fram till 1967, då Ole Jensen, som själv blivit analyserad av Nielsen, öppnar en mottagning i Malmö.<sup>10</sup> År 1968 startar *Gruppterapeutiskt Forum* i Lund sin verksamhet och samma år öppnar S:t Lukasstiftelsen sin första psykoterapimottagning i Malmö, men då har psykoterapi redan börjat tillämpas på flera håll inom den offentliga vården och Niensens tid som ensam Skånsk psykoterapeut under drygt ett decennium är över. Ett par år in på 1970-talet ser alltså situationen helt annorlunda ut, men om vi återgår till situationen i mitten av 1950-talet är Nils Nielsen fortfarande ensam på den psykoterapeutiska och psykoanalytiska scenen i Skåne.

---

<sup>10</sup> Enligt Bodin (2000:9) finns Ole Jensen med i den grupp av analysander som Nielsen utbildade och analyserade i början av 1950-talet. De övriga är Folmer Arnsø, Dahlsgaard, Annemarie Didriksen, Mary Falesen, Bodil Farup, Willy Højer-Pedersen, Rasmus Jakobsen, Reimer Jensen, Bengt de Linde, Ebbe Linnermann och Paul Reiter. Av dessa blev senare Reimer Jensen och Bengt de Linde själva utbildningsanalytiker, som i sin tur analyserade huvuddelen av medlemmarna i *Dansk Psykoanalytisk Selskab*.



*Bild 4. Hemmet i Åkarp i dag.*

Gunda Nielsen, som även själv kommer att bedriva en form av psykoanalytiskt orienterad psykoterapi, köpte tillsammans med Nils ett hus i Kvarnby, i Husby församling utanför Malmö, där de bosatte sig. Psykoterapimottagningen hade de i centrala Malmö. Senare flyttar Nils och Gunda ut till Borups säteri och år 1968 till ett hus i Åkarp, vilket Gunda fortfarande bor kvar och arbetar i.

Nielsen (1980) berättar att situationen i Sverige, trots stort initialt motstånd under 1950-talet, långsamt blev bättre och att han blev ansluten till Försäkringskassan och kunde därmed få sin ekonomi tryggad. Han blev med tiden ryktbar, fick värdefulla kontakter och med tiden många patienter. Det gjorde att han kräset kunde välja analysander. Han premierade författare, kulturpersoner, lärare och människor som jobbade med barn. Under tiden i Stockholm hade han, enligt Gunda, analyserat såväl Karin Boye, Harry Martinsson som Gunnar Ekelöf.

Efter några år i Malmö hade Nils, enligt Gundas beskrivning, en omfattande praktik och jobbade från tidigt på morgonen och fram till lunch på mottagningen i Malmö. Efter att han åkt hem och intagit sin måltid i bostaden i Åkarp och vilat middag, fortsatte Nils oftast på mottagningen i hemmet fram till kvällen. Nils jobbade även lördagar och under hela sommaren. Semestrarna tog Nils och Gunda oftast under hösten.

Nils hade sina mottagningar på olika ställen från 1955 fram till slutet av 1980-talet. Den första mottagningen hade han på Norregatan, i f.d. Polska ambassadens lokaler, därefter på Norra Rörsgöränd och slutligen på Regementsgatan 20 i Malmö, i samma uppgång där stadsminister Göran Person senare kommer att bo.



*Bild 5. Nils och Gunda utanför sin mottagning på Södra Rörsgöränd 1967*

Nielsen beskriver sin verksamhet på följande sätt:

Om min långvariga verksamhet i Malmö kan jag inte mycket berätta. Framgångar omväxlade med motgångar, men jag hade sällan tråkigt. Det hade

blivit lättare än förr att få patienter, och man behövde inte ta emot vem som helst, som anmälde sig, något som kan förbittra livet för många nybörjare, angelägen om att snabbt bygga upp en praktik. [...] En gång ställde jag in praktiken ett par månader för att under tiden arbeta från morgon till kväll med en enda patient, som inte alls kunde betala. Det blev min allra största framgång (Nielsen, 1980:40).

Nielsen syftar här på "Fallet Tryggve", ett fall som blev omskrivet och vållade uppmärksamhet i media (Rosengren, 1966; Lunden, 1986). Det rörde sig om en katolsk kyrkoherde som av några psykiatriker i Lund förklarats rättsinkapabel och därför var förhindrad att gifta sig. I denna strid ställde sig psykiatern och professorn Lennart Kaij (1924-1985) i Malmö på Tryggves och Nielsens sida, och de fick till sist rätt. Nils har själv skildrat en del av processen i ett ännu outgivet manus som finns på Riksarkivet.

Eftersom Nils Nielsen var ensam psykoterapeut i Malmö uppfattade han det som ett positivt initiativ när Ole Jensen startade sin praktik 1967.<sup>11</sup>

Nielsen blev bekymrad när den sexuella revolutionen bröt ut. Enligt vittnesmål från Gunda blir Nils Nielsen, som kämpat så mycket för den sexuella friheten, närmast förfärad när sexualiteten helt förlorade sina tyglar i slutet av 1960-talet i samband med att p-pillren kom: "Har jag bidragit med det här; det skulle jag aldrig ha kunnat föreställa mig!"

### **Den psykoanalytiska utbildningen i Köpenhamn**

De tre grundarna Nils Nielsen, Thorkil Vanggaard och Erik Bjerg Hansen gjorde en betydande insats för att skapa och bygga upp det danska psykoanalytiska sällskapet. Detta arbete ledde till att *Dansk Psykoanalytisk Selskab (DPS)* 1957 blev accepterat som fullvärdig medlem i *International Psychoanalytical Association (IPA)*. År 1959 blev DPS värd för den psykoanalytiska kongressen.<sup>12</sup>

Föreningen hade vid den tiden tio fullvärdiga medlemmar och sex kandidater (Jensen & Paikin, 1980). Men under 1960-talet minskade

---

<sup>11</sup> Det har beskrivits att Ole Jensen finansierade sin analys hos Nils Nielsen genom en egen mottagning. Denna mottagning lades dock ned när Jensen var färdig med sin läroanalys och därefter återvände till Danmark. Jensens psykoanalytiska mottagning i Malmö blev därför relativt kortvarig.

<sup>12</sup> En viktig orsak till att *Dansk Psykoanalytisk Selskab* blev värd för den psykoanalytiska kongressen 1959 var ordföranden Thorkil Vanggaards arbete och internationella kontakter (Bodin, 2004:1197). Vanggaard hade haft Heinz Hartman som handledare. Hartman var ordförande för *International Psycho-Analytic Association* 1953 – 1959.

intresset och utbildningen låg tidvis nere. Bodin (2004:1192) beskriver att denna grupp inte hade någon strävan att utökas eller några ambitioner att utvecklas till ett psykoanalytiskt utbildningsinstitut. Ett antal individer ansökte om utbildning i psykoanalys, men deras ansökningar avlogs, och under många år var det bara ett par kandidater som fick genomgå psykoanalytisk utbildning hos DPS. Den ursprungliga gruppen av psykoanalytiker fortsatte dock med månadsvisa sammankomster, där man åt god mat och drack vin samt diskuterade psykoanalys och närbesläktade ämnen.

Under 1960-talet avbröt Nielsen samarbetet med både de svenska och danska psykoanalytiska föreningarna och upphörde med att delta i deras verksamhet (Bodin, 2000).

Det ökade intresset för psykoterapi under slutet av 1960-talet kom dock att medföra att Nielsen tog en förnyad kontakt med det danska psykoanalytiska sällskapet. Orsaken till detta var att Nielsen hade ett par analysander, som önskade utbilda sig till psykoanalytiker, och övervägde möjligheterna att utbilda sig i Köpenhamn istället för i Stockholm.<sup>13</sup>

Det var dock inledningsvis svårt att få igång den psykoanalytiska utbildningen i Köpenhamn. Hans Lejonkvist, som var en av dessa tidiga Skånska analysander, har i en intervju berättat hur Nils Nielsen försökte påverka processen, bl.a. genom att sammankalla till ett möte med Reimer Jensen (1918-2005), som då var ordförande i föreningen. Nils framhöll behoven av, och önskemålen om att få igång och organisera psykoanalytikerutbildningen i Köpenhamn. Efter några turer och en del påtryckningsarbete medförde detta att den psykoanalytiska utbildningen åter kom igång i Köpenhamn. Nils såg, enligt Gundas berättelse, mycket positivt på att han därmed fick vara med och bidra till att utbilda en ny generation av skånska psykoanalytiker. Eller som Gudrun Bodin (2004:1205) uttrycker det: "It was Dr Nielsen's analysands who took the initiative in starting theoretical seminars, and he is to be credited with the revival of the Society as the majority of present members have roots going back to him." Därmed kom Nielsen att bidra till att det danska psykoanalytiska sällskapet fick en nystart (Bodin, 2000).

Denna "andra generation av psykoanalytiker" kom i sin tur att få ledande roller i den psykoterapeutiska rörelse, vilken seglade upp på 1970-talet. I denna kom nämligen psykoanalytiskt orienterad psykoterapi, eller

---

<sup>13</sup> I denna Skånska grupp av psykoanalytiker, ingick bl.a. psykologerna Stefan Balint, Erika Bryngelson-Jeschko och Hans Lejonkvist, läkarna Kirsten Ravnskov, Ylva Laurell-Borulf, Tommy Tallberg och Lennart Bryngelson.

psykodynamisk psykoterapi som den kom att kallas, att gå segrande ur striden mellan olika skolbildningar.<sup>14</sup> De kom senare att fungera som handledare och lärare till flera kommande generationer av psykoterapeuter i Skåne.

Nils Nielsen arbetade i Malmö och Åkarp i stort sett ända fram till 80-årsåldern. Han jobbade med psykoterapi, psykoanalys och handledningar av såväl blivande psykoterapeuter som personal inom offentliga sjukvårdsinrättningar, vilka under 1970- och 1980-talen arbetade med psykoterapi. Att döma av hans digra litterära produktion och med tanke på de vittnesmål som har getts, särskilt av hans änka Gunda Nielsen, skulle man kunna beskriva Nils Nielsen som en person med hög arbetsmoral och arbetsintensitet; en man som inte låg på latsidan, utan oförtrutet arbetade långa dagar, långt efter han uppnått pensionsåldern.

### **Coda: Motsägelsefull och visionär**

Denna framställning har inte fokuserat på Niensens privatliv, även om en del av detta framkommit genom intervjuerna med Gunda Nielsen, som exempelvis berättat om deras långa och omfattande semesterresor under höstarna, men även om ett relativt stillsamt liv fokuserat på Niensens psykoanalytiska arbete.

Inte heller har Niensens dagliga arbete som läkare, psykoterapeut och psykoanalytiker lyfts fram. Det har inte varit möjligt att varken undersöka eller närmare beskriva; även om denna insats, vid sidan om hans liv som förälder och make, sannolikt är den mest tidsmässigt omfattande. Det är istället Niensens gärning som författare och psykoanalytisk "nybyggare" denna framställning fokuserat på. Det är med andra ord inte som praktiskt arbetande psykoanalytiker som Nielsen blivit känd, utan framför allt för hans pionjärinsatser.

---

<sup>14</sup> I Sverige kom termen "psykodynamisk psykoterapi" att fungera som en beteckning på "psykoanalytiskt orienterad psykoterapi". Sannolikt hade det stor betydelse att det var just "den psykoanalytiskt orienterade psykoterapin" som via kopplingen till den mer etablerade psykoanalysen, blev den enda psykoterapiform, som vid den tiden hade tillräckligt med etablerade organisatoriska strukturer, för att kunna fungera som en plattform för utbildningen i psykoterapi. I denna struktur kom psykoanalytikerna att inta de översta positionerna eftersom de hade en relativt sett längre och mer omfattande utbildning. Under 1970- och 1980-talen kom denna variant av psykoterapi att få närmast hegemoniställning och därmed bli paradigmiskt och diskursivt dikterande. Begreppet "psykoterapi" kom vid den här tiden närmast att bli likställd med "psykodynamisk psykoterapi" (Rosengren & Öfwerström, 1971; Egidius, 1976). Det har i sammanhanget betydelse att psykoanalytikerna gynnades av denna utveckling och att de organisationer som byggts upp kring psykoanalysen var med och påverkade denna utveckling.



Nils Nielsen var dock inte en man som var särskilt lätt att ha att göra med. Även om det berättas att han uppskattade att omge sig med en grupp av adepter, kunde han i andra gruppsammanhang uttrycka sig på ett kritiskt och sarkastisk vis i förhållande till kollegor. Han besatt dock en imponerande arbetsförmåga och tillät sig ofta, som tidigare nämnts, egna kreativa omformuleringar av psykoanalysens praxis.



*Bild 6. Interiör från resterna av Nielsens arbetsrum*

Trots sin betoning på långa förhållanden, bröt han själv upp från två äktenskap och familjer. Man skulle kunna säga att han likt en nybyggare föredrog att vara pionjär och slå ned bopålarna, men hade svårt att fungera i en organisation under en längre tid. Han kom ihop sig med kollegorna i Stockholm under trettioalet och efter fem år i Köpenhamn, var han beredd att kasta sig iväg på okända äventyr på en helt ny kontinent – efter att offentligt ha anklagat en del av sina kollegor för att vara både sinnessjuka och inkompetenta (Nielsen, 1954c). Om förhållandena i Sverige, under den fas då man försökte bygga upp en psykoterapeutisk utbildning, hade han heller inte mycket till övers för: "Vad vi bevittnar är en närmast explosiv expansion av den amatörmässiga utbildningen i psykoterapi. Dålig undervisning är i detta fall sämre än ingen alls. Ett tilltagande kvacksalveri har också ekonomiska konsekvenser. Redan nu har amatörer etablerat sig



och tjänar grova pengar utan att göra någon påvisbar nytta (Nielsen, 1975:1167)".

Enligt Gudrun Bodin (2000), upplevde Nielsen, att han inte fick uppskattning för en föreläsning, som han höll på den psykoanalytiska kongressen i Köpenhamn 1959, "Value judgements in psychoanalysis", vilken publicerades året efter (Nielsen, 1960). Bodin menar att denna brist på uppskattning kan ha bidragit till att Nielsen drog sig undan samarbetet med de psykoanalytiska föreningarna.

Nielsen var en motsägelsefull natur, som kritiserade de som bedrev psykoanalys utan att ha adekvat psykoanalytisk utbildning, och vilka han inte drog sig för att beteckna som kvacksalvare och mirakeldoktorer (Nielsen, 1954c), samtidigt som han ibland lämnade över egna patienter till hustrun Gunda, vilken själv saknade psykoanalytisk utbildning och huvudsakligen var upplärd och handledd av sin make. Han drog sig inte för att svartmåla beteendeterapin och kalla den för dressyr (1976b), samtidigt som han, enligt information från några av hans patienter, själv tillämpade många av dess principer.

Av vissa berättas det att han i sin praktik strävade efter neutralitet, samtidigt som han stundtals kunde använda s.k. självavslöjanden och anföra detaljer från sitt eget liv. Nielsen kom därmed att föregripa det som kom att bli en teknik inom senare utvecklingar av psykoanalys; under den metodvariant som längre fram kom att betecknas relationell psykoanalys (Wachtel, 2008).

I sin opublicerade biografi ångrar han djupt att han lämnade ut detaljer från ett patientfall under en föreläsning i Stockholm på 1930-talet och bestämde sig för att inte göra om det (Nielsen, 1980). I samma biografi, beskriver han dock sin läroanalytiker Alfhild Tamm på ett mindre tilltalande sätt, och man skulle kunna säga att han därmed i samma skrift bryter mot sitt löfte.

Författaren Stig Dankert Hjort (1989:137), som bl.a. skrivit om den danska psykoanalytikern, Sigurd Næsgaard, påstår att Nielsen hade en av det danska psykologförbundets ledamöter i psykoanalys och att Nielsen "offentligt missbrukade 'interna' upplysningar, vilket medförde att Psykologförbundet hamnade i en inre kris som varade i många år (min övers.)." Hjort anför dock inga källor till detta påstående och det är oklart vilken relevans det kom att ha.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> Enligt Gudrun Bodin (pers kom., 2012) bildades det danska psykologförbundet 1947. Det kan vid den här tiden följaktligen inte ha funnits särskilt många verksamma kliniska psykologer i Danmark.

Nielsen, som gick ur Svenska kyrkan under 1950-talet, kunde vara mycket kritisk mot vissa av dess företeelser och använda uttryck som indoktrinering för att beteckna den förmedling av den kristna läran som kyrkan utövade. Han deltog dock själv i en del kyrkliga sammanhang och det berättas exempelvis att han ofta besökte kyrkliga samtalskvällar i Lund under 1960-talet, där det hände att han använde dessa sammankomster för att rekrytera "intressanta analysander".

När det gällde den institutionaliserade psykiatriska vården kunde Nielsen vara mycket kritisk, men detta gällde även den senare sektoriserade öppenvården, som hade ambitionen att implementera psykoterapeutisk behandling. Nielsens kritiska inställning till den offentliga psykiatriska vården kunde dock göra det svårt för de läkare och psykologer, som gick i psykoterapeutisk handledning hos honom. Det är i sammanhanget rimligt att dra slutsatsen att Nielsen, som själv aldrig arbetat inom psykiatrin hade svårt att förstå vad det innebar att försöka integrera psykoterapi med ett medicinskt synsätt.



*Bild 7. Namnskylten hänger fortfarande kvar utanför huset i Åkarp*

I ett av Nielsens tidiga arbeten från 1930-talet skulle man något tillspetsat kunna ana en visionär förmåga lyser som igenom, då han utifrån dåtidens reflexioner om förhållandet mellan psykoanalysen och den dåtida behaviorismen, vilken han betecknar reflexologin, framhöll: "Säkerligen

komma också i en snar framtid psykoanalysen och reaktionspsykologin, som nu så bittert bekämpa varandra, att förenas och uppgå i en högre enhet, reaktionsanalysen, som man ju skulle kunna kalla den (Nielsen, 1930:277).” Man skulle här kunna se det som att Nielsen anade försöken att förena de bägge teorierna, eller på ett intressant sätt föregrep den kognitiva beteendeterapi, som skulle framträda först fem decennier senare och där just element från beteendeterapin förenades med kognitiva element, vilka förenklat skulle kunna betecknas som just reflexologi (beteendevetenskap) och psykoanalys (kognitionspsykologi).

I sitt författarskap är Nielsen tidsbunden och hans stora produktion är idag närmast helt bortglömd, men särskilt boken *ABC för ett lyckligt äktenskap* uppvisar här och var ett nytänkande, som åtminstone jag haft nytta av i mitt eget arbete som psykoterapeut.

Ämnet för denna uppsats har som sagt dock varit Nielsens insats som den första utbildade skånska psykoterapeuten och därmed en Skånsk pionjär; en debattglad och orädd skribent som ibland gick över gränsen och gjorde en del misstag – men det må ju vara hänt när man försöker se tillbaka på ett yrkesliv som varat i sex decennier.

**Litteratur av Nils Nielsen:**

- Nielsen, N. (1929). Freud och Pavlov: Till frågan om neurosernas etiologi och terapi. *Medicinska Föreningens Tidskrift* 12:313-316.
- Nielsen, N. (1930). Reaktionsanalys. *Medicinska Föreningens Tidskrift* 13:277-280.
- Nielsen, N. (1936). *Sexualkunskap*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell upplysnings skriftserie.
- Nielsen, N. (1937). *Praktisk födelsekontroll: En lärobok för läkare, sköterskor och barnmorskor*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell upplysning.
- Nielsen, N. (1940a). Vårt gemensamma väl. *Göteborgsposten*. 1940-08-26.
- Nielsen, N. (1940b). Krigets psykologi. *Göteborgsposten*. 1940-12-05.
- Nielsen, N. (1941). Befolkningsfrågans förfall. *N.T.* 1941-04-22.
- Nielsen, N. (1945). *Födelsekontroll: En bok om frivilligt föräldraskap*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Nielsen, N. (1946). *Impotens och andra sexuella störningar hos mannen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Nielsen, N. (1947). *ABC för ett lyckligt äktenskap*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Nielsen, N. (1948). *Die Impotenz und andere Störungen im Geschlechtsleben des Mannes*. Rüschnikon: Albert Müller.
- Nielsen, N. (1949a). *Råd och anvisningar rörande förebyggande födelsekontroll*. Stockholm: Meddelanden från kungliga medicinalstyrelsen.
- Nielsen, N. (1949b). *Sexualkunskap. Brev 1-3*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell upplysning.
- Nielsen, N. (1949c). *Sexualkunskap. Brev 4-6*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell upplysning.
- Nielsen, N. (1949d). *Sexuella rubbningar hos män*. Stockholm.
- Nielsen, N. (1952a). *ABC om könslivet*. Stockholm: Riksförbundet för sexuell upplysning.
- Nielsen, N. (1952b). Specialister og kvaksalvere. *Politiken*. 1952-03-21.
- Nielsen, N. (1952c). Spørgsmaal til en professor. *Politiken*.
- Nielsen, N. (1953). Frigiditet. *Nordisk medicin*. 49(2):58.
- Nielsen, N. (1954a). *Psykoanalys till husbehov*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

- Nielsen, N. (1954b). The dynamics of training analysis. *International Journal of Psychoanalysis*. 35(2):247-9.
- Nielsen, N. (1954c). Psykologiens forfald. *Politiken*. 1954-11-24.
- Nielsen, N. (1957a). Det rör sig dock. *Sydsvenska dagbladet*, 1957-05-16.
- Nielsen, N. (1957b). Vetenskapen och människovärdet. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*. 1957-02-10.
- Nielsen, N. (1958). Teknik och kultur. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*. 1958-01-28.
- Nielsen, N. (1959). Psykoanalytiker på kongress. *Sydsvenska Dagbladet Snällposten*. 1959-08-05.
- Nielsen, N. (1960a). Value judgements in psycho-analysis. *International Journal of Psychoanalysis*. 41: 425-9.
- Nielsen, N. (1960b). Psykoterapi i allmän praktik. Ett engelskt projekt. *Svensk läkartidning* 57:1375-80.
- Nielsen, N. (1961). Om samvetet och ödet. *Sydsvenska dagbladet*, 1961-11-03.
- Nielsen, N. (1975). Det psykoterapeutiska samhället – utopi eller mardröm? *Läkartidningen* 72(12):1166-1167.
- Nielsen, N. (1976a). Envar sin egen psykiater? *Nordisk medicin* 91(2):61-2.
- Nielsen, N. (1976b). Psykoterapi och människosyn. *Liberal debatt*, Nr. 1: 19-21.
- Nielsen, N. (1980). *Hur jag blev psykoanalytiker*. Opublicerat manus, 22 sidor.

### Övriga referenser

- Bodin, G. (2000). *On integrating psychoanalytic theory and technique. A contribution to the conceptual frame of Danish clinical psychoanalysis*. Opublicerad dr. avh.
- Bodin, G. (2004). This is not psychoanalysis. On the stony way of the Danish Psychoanalytical Society. *International Journal of Psycho-Analysis* 85: 1191-1208.
- Egidius, H. (1976). *Psykoanalytikutbildning i framtiden*. Stockholm: Natur och kultur.
- Enckell, H. (2004). Where does the money go? *International Psychoanalysis* 13(2):10-11.
- Hjort, S.D. (1989). *Sigurd Næsgaard. Den naturlige menneske: Et studie i dansk pædagogik, psykologi og psykoanalyse*. Köpenhamn: Gyldendal.

- Jensen, R. & Paikin, H. (1980). On psychoanalysis in Denmark. *Scandinavian Psychoanalytic Review* 3:103-116.
- Johansson, P-M. (2003). *Freuds psykoanalys. Band III: Arvtagare i Sverige, del 2*. Göteborg: Daidalos.
- Lundén, G. (1986). *Tryggve*. Skellefteå: Artos.
- Olsen, O.A. (2012). *Denmark*. [<http://www.enotes.com/denmark-reference>]
- Rosengren, B. & Öfwerström, A. (1971). *Modern svensk psykoterapi*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
- Rosengren, L. (1966). Katolsk aktion för gifte mamlöherden. Biskopen lovar dispens. *Kvällsposten*. 1966-09-14.
- Törngren, P H (1936). *Striden om Freud: missförstånd, argument, bemötande*. Stockholm: Bonnier.
- Wachtel, P.L. (2008). *Relational theory and the practice of psychotherapy*. New York: Guilford Press.

### **Intervjumaterial:**

Intervju med: Gunda Nielsen 10-05-03 och 12-05-01, Hans Lejonkvist 10-05-25, Stefan Balint & Lennart Bryngelsson 10-06-01 och Gudrun Willén 11-03-22, Birgitta och Lars-Olle Armgard 11-12-02 och Kerstin Friberg-Kaj 12-05-04.

### **Tack**

Tack till alla som välvilligt låtit sig intervjuas, samt till *RPC Skåne* och *Imre Szecsödys Stiftelse för psykoanalytisk forskning och utbildning* vilka ställt medel till förfogande för arbetet med denna artikel.

Dalby 121212

Sven Sjöqvist

s.sjoqvist@telia.com